

connexions

L'esport des de la perspectiva de gènere

vista prèvia >

Blau per als nois. Rosa per a les noies. Esports per als nois. Saltar corda per a les noies. Encara avui hi ha estereotips de gènere que ens condicionen en tots els àmbits; l'esportiu no és pas una excepció. Trencar aquests estereotips és bàsic per aconseguir que totes les persones puguin gaudir de l'esport, ja sigui practicant-lo o estudiant-lo.

Pedrona Serra Payeras

Professora de l'INEFC i de la Universitat de les Illes Balears, especialista en gènere i esport

@PedronaSerra

Quan juguem, quan llancem una pilota, quan correm, quan anem amb bicicleta, quan ballem, quan anem per sobre les onades nedant o amb una taula de surf o amb una embarcació estem demostrant la nostra fortalesa física, la nostra capacitat de lideratge, de relacionar-nos amb altra gent i, sobretot, tenim l'oportunitat d'empoderar-nos.

L'esport pot ser una de les eines per desafiar els estereotips de gènere que la societat imposa i que sovint condueixen a les noies a abandonar la pràctica esportiva i que, per tant, poden impedir que les i els adolescents desenvolupin el seu potencial per a realitzar els seus somnis. Per altra banda, però, l'esport per si sol no és educador ni transformador: també pot ser reproductor d'aquests estereotips. Per això, necessitem d'un conjunt de persones formades i sensibilitzades, preparades per trencar aquestes pressions socials i fer dels infants, adolescents i persones adultes, individus més crítics envers les pressions que ens imposa la societat.

Malgrat les evidències científiques dels beneficis de la pràctica es-

portiva, durant l'adolescència es produeix un gran abandonament d'aquesta pràctica —passant del 84% dels nois i 80,5% de les noies que practiquen a 5è i 6è de primària al 74,5% i 67,7% respectivament a 3r i 4t d'ESO—,¹ fent trontollar tots aquests aspectes beneficiosos que les noies i nois, poden adquirir. Una de les claus per evitar aquest abandonament es troba amb el col·lectiu de docents de primària i, també, de secundària. A finals de l'etapa educativa de primària i durant la secundària és quan hi ha els canvis físics propis de l'adolescència, quan apareix la pressió social dels estereotips de gènere, i quan es comença a dubtar de la continuïtat de la pràctica esportiva. És primordial que aquest personal docent estigui conscienciat amb la coeducació, afavorint la formació integral de les noies i nois, i estimulant la competència crítica davant dels estereotips i la discriminació de gènere en l'activitat física i l'esport des de les primeres edats.

---

1 VIÑAS, «Els hàbits esportius dels escolars de Catalunya 2016».

De què parlem quan parlem de perspectiva de gènere a l'esport

La perspectiva de gènere és sinònim d'enfocament, visió o mirada de gènere o feminista.² Això vol dir que no és una cosa exclusiva de les dones ni que únicament es dirigeix a elles, sinó que és un element que contribueix a l'enfortiment del model democràtic en el que la reivindicació de les relacions més justes beneficia tant homes com dones, en tota la seva diversitat.

Posicionar-se en aquesta perspectiva de gènere implica analitzar, de manera crítica, les formes en què el sistema social ha delimitat els espais i recursos per a homes i per a dones, condiona les seves eleccions i jerarquitzat, de manera simbòlica —però real—, allò considerat masculí per damunt d'aquells elements considerats femenins.³ Aquesta jerarquització simbòlica la podem definir mitjançant els estereotips de

---

2 FONTECHA, *Intervención didáctica desde la perspectiva de género en la formación inicial de un grupo de docentes en educación física*.

3 DONOSO i VELASCO, «¿Por qué una propuesta de formación en perspectiva de género en el ámbito universitario?».

L'esport pot ser una de les eines per desafiar els estereotips de gènere que la societat imposa i que sovint condueixen les noies a abandonar la pràctica esportiva

gènere, és a dir, aquelles representacions mentals simplificades i classificades en funció d'un determinat grup social —en aquest cas, homes o dones— pel que fa al seu comportament, valors actituds i expectatives... Aquestes representacions, acaben configurant una etiqueta social que indica el que és un individu respecte a un altre, en funció del grup al que pertany.

Amb aquest punt de partida i sota una mirada sociològica, l'activitat física i l'esport són un àmbit on es mantenen situacions de desigualtat i en el que es reproduïxen els models i les relacions tradicionals de feminitat i masculinitat. Malgrat això, la participació esportiva ha patit un procés d'individualització dels gèneres, és a dir, que malgrat les barreres simbòliques de gènere existent trobem dones, i homes, que no segueixen els «patrons» que marca la societat, i que per tant, practiquen aquelles modalitats esportives que socialment s'han considerat idònies per a l'altre gènere. Tot i això, la sociòloga de l'esport Gertrud Pfister (1945) destaca que es tracta de poques persones, i que els estereotips tradicionals de masculinitat i femi-

nitat segueixen estant molt presents en la nostra societat.

Potser, a aquestes alçades ens hem de preguntar què ens encamina a actuar d'aquesta manera. Els principals agents que transmeten aquesta manera dicotòmica de comportar-nos són, entre d'altres, la família, l'escola o els mitjans de comunicació. És a dir, aprenem a comportar-nos i adquirim la nostra identitat ajustant-nos al que es considera apropiat per a uns i per a les altres, així com aprendre allò que no és per a nosaltres.

Així doncs, la construcció social del gènere acaba condicionant la nostra opinió sobre el que hem de fer o el que no hem de fer segons si ens considerem homes o dones, definint així allò masculí i allò femení en sentits oposats.⁴ Aquesta visió ens pot portar a crear barreres socials i culturals per a participar o escollir certes activitats, com pot ser una activitat esportiva, o una sortida professional. En el cas de l'esport, la condició del gènere és molt present, doncs a certes modalitats esportives

gairebé no hi trobem dones, així com a altres modalitats esportives no hi trobem homes.⁵

Però d'on ve tota aquesta influència? És una cosa del present o ens ve heretada del passat?

Des dels orígens de l'esport modern a l'Anglaterra dels segles XVIII i XIX, i agafant-nos a la definició més tradicional de competició reglada, reglamentada i institucionalitzada, l'esport ha celebrat la masculinitat hegemònica. En els seus inicis, l'esport va ser creat «per homes» i «per a homes» i en oposició, presentat com a impropri de les dones. Per aquesta raó, les dones han hagut d'anar creant el seu propi espai dins l'esport.

Després d'un llarg recorregut, des de l'últim terç del segle XX, les estadístiques estatals sobre la pràctica esportiva mostren com el percentatge de dones que fan alguna activitat esportiva ha anat incrementant.⁶ Malgrat aquesta tendència, el dife-

⁵ KIRK, «Physical Education».

⁶ MINISTERIO DE EDUCACIÓN, CULTURA Y DEPORTE, *Encuesta de hábitos deportivos en España 2015*.

⁴ PFISTER, «Women in sport».

L'activitat física i l'esport són un àmbit on es mantenen situacions de desigualtat i en el que es reproduïxen els models i les relacions tradicionals de feminitat i masculinitat

rencial de pràctica esportiva entre homes i dones es manté o fins i tot augmenta, ja que al 1980 la distància era de 16 punts percentuals entre homes i dones, i en el 2010, aquesta distància s'enfilava fins als 19 punts. Un altre element a comentar serien les estadístiques segons les modalitats esportives. Les dades que ens ofereix l'Observatori Català de l'Esport mostren l'existència de la diferenciació dels esports per etiqueta social de gènere, on els homes practiquen en major mesura aquells esports amb l'etiqueta de reforçadors de la masculinitat, i les dones aquells esports caracteritzats per la feminitat hegemònica.⁷ És a dir, la feminitat s'associa a atributs com la cooperació, la modèstia, la salut i l'expressió. La masculinitat, en contraposició, s'associa a la competició, l'agressivitat, la duresa o a l'èxit. L'últim informe de la Women's Sport and Fitness Foundation [Fundació d'Esport i Fitnes Femení] (WSFF) realitzat a Anglaterra,⁸ arriba a la conclusió que més de la meitat de nois i de noies pensen que els homes tenen

més oportunitats d'èxit en l'esport. A més, la majoria de nois pensen que una noia esportista no és ni femenina ni atractiva. Aquest informe també afirma que, mentre que els nois esportistes són valorats i admirats, les noies esportistes són vistes com masculines i menyspreades.

L'activitat física i l'esport com a sistema obert, diversificat i en procés de canvi constant

El gènere, però, no és una categoria estàtica ni inamovible, sinó que és dinàmic i canviant a mesura que els individus interaccionen amb la societat.⁹ L'esport, al mateix temps, és un sistema obert, que també es transforma segons els canvis que es produeixen a la societat i segons les necessitats de les persones; de com els conceptes de femení i masculí evolucionen i trenquen amb la dicotomia pròpia de la societat patriarcal. Així, les pràctiques esportives que venen marcades pel gènere van canviant i trencant les barres socials del gènere, doncs més homes i dones s'incorporen a les diferents

pràctiques esportives que segons els estereotips de gènere no els hi «correspondrien».

En aquest context de canvi, de ruptura de la societat binària basada en models hegemònics, així com de desenvolupament de l'estat del benestar del segle XX, el model d'esport competitiu ja no és l'únic existent, per la qual cosa es construeix un nou sistema esportiu més obert i diversificat. A partir d'aquí sorgeix un nou model esportiu on la dona, a mesura que s'incorpora al sistema esportiu, ho fa ajustant-lo als seus gustos i interessos adquirits durant el seu procés de socialització.

La forma de veure i viure l'activitat física i l'esport, i el major o menor nivell d'incidència dels models i relacions tradicionals de gènere en les eleccions i forma d'interactuar amb l'esport dels homes i de les dones, dependrà, en gran mesura, del paper de l'escola i, més concretament, de l'Educació Física rebuda.¹⁰ L'educació física és l'àmbit que continua

7 OBSERVATORI CATALÀ DE L'ESPORT, «Formació, mercat i investigació»

8 WSFF, «Changing the game for girls. A toolkit to help teachers get more girls involved in PE and school sport».

9 PFISTER, «Women in sport».

10 SOLER, *Les relacions de gènere en l'educació física a l'escola primària. Anàlisi dels processos de reproducció, resistència i canvi a l'aula*.

Durant el règim franquista, l'Educació Física es converteix en un instrument de socialització dels rols masculí i femení

marcant la discriminació sexual.¹¹ Tenint en compte aquesta circumstància, es fa necessari analitzar com s'ha arribat a aquesta situació. Amb aquesta intenció, fem ara un breu repàs a la història de l'Educació Física viscuda al territori espanyol des de l'escola segregada present a l'etapa franquista, després en el model d'escola mixta, i finalment, el model coeducatiu.

A principis del segle XX s'instaura el model d'escola segregada el qual té com a objectiu un model educatiu diferenciat per grup sexual, amb una pedagogia i un currículum ben diferenciats per a nens i nenes, que es garanteix mitjançant la separació física i simbòlica. En aquest model es considera que la diferència conforma la desigualtat entre sexes. Un dels objectius d'aquest sistema educatiu es basa en la funció socialitzadora on als nens se'ls ensenya els continguts i habilitats necessàries per al món del treball a l'àmbit públic mentre que a les nenes se les educa per al treball de l'àmbit privat. Sota aquestes característiques, la igualtat

d'oportunitats deixa de tenir sentit, ja que nenes i nens no competeixen per ocupar un mateix àmbit i les relacions de poder entre els uns i les altres es consideren legítimes i no problemàtiques, ja que es basen en la creença de la superioritat masculina.

En aquest context educatiu, durant el règim franquista (1939-1975), l'Educació Física es converteix en un instrument de socialització dels rols masculí i femení, de manera que era una de les àrees on més es diferenciava l'educació femenina de la masculina. La pràctica esportiva femenina i l'educació física estaven fortament condicionades pels canons morals, estètics i mèdics, que delimitaven i condicionaven notablement l'exercici que era propi i aconsellable per a les dones, i per als homes. L'educació física escolar de l'època, en un model educatiu on les noies i nois no compartien els mateixos espais educatius, era un clar reflex de la diferenciació existents entre uns i les altres, l'existent jerarquització, i de la diferenciació de les activitats esportives —i en la resta d'àmbits de la societat— que podien fer uns i les que podien fer les altres. L'edu-

cació física masculina, depenent del «Frente Nacional de Juventudes» potenciava l'agressivitat i la virilitat dels homes, reforçant el seu paper dominant. L'educació física femenina, per contra, estava controlada per «La Sección Femenina», i pretenia millorar la funció maternal de les dones, cuidant els aspectes artístics i expressius, reforçant l'aparença delicada i fràgil, i evitant els esports que podien suposar una virilització de les dones.¹²

Anys més tard, al 1970, mitjançant la «Ley general de educación», s'instaurava l'educació física mixta. Aquesta semblava que havia de resoldre la diferenciació i la reproducció dels models tradicionals de gènere, ja que s'eliminava la segregació per sexe, i nois i noies feien aquesta activitat junts i amb els mateixos continguts. Tot i la voluntat de resoldre aquesta diferenciació, l'educació física mixta es va desenvolupar sota una mirada de gènere androcèntrica, on el model masculí es considerava superior i més valuós que aquells continguts que s'havien

11 SUBIRATS i TOMÉ, *Balones fuera. Reconstruir los espacios desde la coeducación*.

12 GARCÍA BONAFÉ i ASINS, «La coeducación en l'educació física»

El desenvolupament d'una educació física basada en esports reglamentats, en l'eficiència i els resultats tècnics, situa moltes noies, i també alguns nois, en inferioritat de condicions

impartit fins aleshores a l'educació física femenina. Així doncs, l'escola mixta va suposar la inhibició de les qualitats físiques i les activitats més característiques de les dones, així com la valoració de les actituds i valors propis de la cultura masculina —la competitivitat, el rendiment, la força...— per damunt dels trets associats a la cultura femenina —expressivitat, ritme, flexibilitat...¹³ Aquest model d'educació física va ser definit per la investigadora Patricia Vertinsky (1992) com una simple invitació cap a les noies a participar a l'Educació Física dels nois, demostrant-los que aquelles activitats que els hi havia dit que eren adequades per a elles, no tenien importància dins el sistema educatiu.

Sota aquest model, el desenvolupament d'una educació física basada en esports reglamentats, en l'eficiència i els resultats tècnics, situa a moltes noies, i també a alguns nois, en inferioritat de condicions. També, el professorat mitjançant les seves actuacions i maneres de fer —de forma no intencionada o inconscient—

poden seguir reproduint els models tradicionals de gènere així com també els estereotips de feminitat i masculinitat hegemònics els quals segueixen presents, de forma inconscient, i continuen reforçant unes conductes adequades, o inadequades, segons el gènere de l'alumnat. És a dir, la percepció del professorat d'Educació Física cap a les noies sol ser negativa i molt diferent a les que tenen dels nois.¹⁴ Aquest fet influeix negativament sobre la motivació que poden desenvolupar les noies cap a l'assignatura i cap a l'activitat física i l'esport en general. Davant aquest comportament del professorat, les noies poden desenvolupar la creença que l'esport no és apte per a elles, o que «és una cosa de nois», o que «ells són millors per fer esport». Els nois, en canvi, poden desenvolupar actituds de reforçament davant l'agressivitat i la força; es poden sentir com herois davant les seves gestes esportives, i considerar a les noies com a unes «sapastres».¹⁵

Davant les limitacions del model educatiu mixt, sorgeix una nova manera d'entendre l'educació, i en concret, d'educació física: el model coeducatiu. Ja no només es tracta d'agrupar nens i nenes en un mateix espai, que treballin conjuntament un mateix contingut, sinó que és un model que pretén transformar la societat, fer-la més crítica i més reflexiva i eliminar la jerarquia existent entre allò masculí i allò femení. L'educació física coeducativa persegueix millorar l'aprenentatge de cada grup, així com l'eliminació dels estereotips de gènere, i posar en valor la cultura femenina tant per a homes com per a dones. Aquest model, però, no només implica una reforma legislativa, sinó que es tracta de «reformar les mirades dels equips docents i de les famílies». La seva implicació és primordial per al canvi.

Així el professorat d'educació física haurà de decidir sota el criteri coeducatiu quins continguts i quines metodologies innovadores utilitzarà. La selecció de materials innovadors i altres maneres d'organitzar les sessions. El canvi de creences i sabers del professorat ajudarà

13 SUBIRATS i TOMÉ, *Balones fuera. Reconstruir los espacios desde la coeducación*.

14 HAY i MACDONALD, *Evidence for the social construction of ability in physical education*.

15 DOWLING, «Teacher educator's gendered workplace tales».

Treballar l'educació física de forma coeducativa es considera important per entendre les possibles diferències existents en l'elecció dels estudis universitaris

l'alumnat a adquirir diferents aptituds i capacitats cap a l'assignatura d'educació física, i cap a l'esport en el seu conjunt.

El fet de treballar l'educació física de forma coeducativa es considera important per entendre les possibles diferències existents en l'elecció dels estudis universitaris, tal com afirmen a l'estudi de Mario Alloza, Brindusa Anghel i Sara de la Rica.¹⁶ El paper de l'educació física i les experiències positives de l'alumnat és crucial perquè les noies i nois adolescents mostrin interès a escollir una carrera universitària o una sortida professional vinculada amb l'activitat física.

Per aquest motiu la formació del futur professorat d'educació física, els actuals estudiants del grau de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport, així com del Grau de Magisteri han d'estar sensibilitzats i han de ser proactius amb la perspectiva de gènere. De la mateixa manera, ambdós graus universitaris han de mostrar una

paritat en les matriculacions quant a la presència d'homes i de dones.

La presència de dones als estudis de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport

Actualment, a les universitats de l'Estat espanyol el nombre de dones matriculades supera el nombre d'homes. En canvi, si ho analitzem per àrees de coneixement trobem diferències en la distribució dels nois i de les noies. Per exemple: a les Ciències de la Salut el 69,3% de matrícules són de dones, i a les titulacions tècniques només ho són el 25,5%.¹⁷ Algunes investigacions remarquen que els estereotips de gènere incideixen a l'hora d'escollir els estudis postobligatoris i universitaris.¹⁸ En aquest paraigua d'elecció, hi situem els estudis en l'àmbit de l'educació física, l'activitat física i l'esport que han patit una evolució quant a la presència de dones.

Segons l'estudi realitzat a l'INEFC de Barcelona liderat per la doctora Susanna Soler, «La igualdad en Juego», s'observa que els estudis de la família de l'activitat física i l'esport pateixen una evolució de les matrícules diferents segons el sexe dels estudiants. S'ha detectat que a mesura que s'amplien les places en aquests estudis, les matrícules masculines augmenten. En canvi, les matrícules femenines es mantenen, atribuint-ho al fet que les notes de tall que obtenen les noies són superiors a les dels nois. D'aquesta manera en un període de 15 anys s'ha passat del 39,3% de matriculacions femenines del curs 2000-2001 al 17,3% al curs 2014-2015.

Com a conseqüència de la davallada del percentatge de dones matriculades, el número de titulades disminueix, per la qual cosa, també trobem menys dones professionals i, per tant, un mercat laboral desigual.

Per una altra banda, les carreres universitàries vinculades amb l'educació experimenten una major presència de dones entre la comunitat estudiantil. La majoria de magisteris —infantil, primària, educació especial, llengües,

16 ALLOZA, ANGHEL i DE LA RICA, *Diferencias por género en la formación científica. Evidencia empírica Libro Blanco. Situación de las Mujeres en la Ciencia Española*.

17 MINISTERIO DE EDUCACIÓN, CULTURA Y DEPORTE, «Datos y cifras del sistema universitario español».

18 LENT, «Social cognitive career theory»; SÁINZ, «Aspectos psicosociales de las diferencias de género en actitudes hacia las nuevas tecnologías en adolescentes».

música—, per no dir la seva totalitat, tenen una taxa de matriculació femenina de més del 90%, a excepció de l'especialitat d'educació física, amb un percentatge de dones situat entre el 40 i el 50%. Aquesta dada reforça la idea que els estereotips de gènere a l'esport i a l'educació física encara són molt presents, ja que condicionen una elecció d'estudis amb marca de gènere, de forma dicotòmica, indicant el que és adequat per a unes i no tant per a uns altres.

Pel que fa als estudis de formació professional vinculats a la família de l'activitat física i l'esport pateixen la mateixa tendència fins ara descrita. Les matrícules masculines augmenten a mesura que s'ofereixen més places formatives i les matrícules femenines es queden pràcticament igual. I de la mateixa manera que en els estudis universitaris, això té la conseqüència que la corba del percentatge de dones es va reduint, passant del 34% al curs 1999-2000 a un 18% al curs 2016-2017, la qual cosa significa gairebé la pèrdua de presència d'un 50% de dones.¹⁹

¹⁹ SERRA, *La perspectiva de género en los estudios de ciencias de la actividad física y el deporte*.

On volem arribar?

En aquest article s'ha exposat que el número de noies cursant carreres de la família de l'Activitat Física i l'Esport a les universitats catalanes i espanyoles ha augmentat, de la mateixa manera que ha augmentat el número de noies que practiquen esport durant el seu temps lliure. També s'ha apuntat que s'hauria d'haver canviat de paradigma educatiu i estar treballant sota el model coeducatiu. Aquests factors, però, no han afectat a l'evolució de la presència de les noies en els estudis relacionats amb l'educació física, l'activitat física i l'esport, que tendeix a disminuir.

Segons les dades analitzades per Serra,²⁰ el camp acadèmic de les Ciències de l'Activitat Física i l'Esport s'allunya, cada vegada més, de la manera de veure i viure l'activitat física, l'educació física i l'esport per part de les dones. La possible tipificació sexual d'aquesta àrea de coneixement en base a les creences socials interfereix en el desenvolupament

²⁰ SERRA, «*La perspectiva de género en los estudios de ciencias de la actividad física y el deporte*»

de l'interès de les noies cap a aquests estudis. Aquest aspecte pot implicar que el procés de masculinització s'incrementi encara més, ja que els valors i actituds imperants en l'educació física es transmeten d'una generació a una altra dels professionals de l'àmbit.

Així doncs, el problema és molt més complex que incorporar dones en aquesta àrea de coneixement. Es tracta de representar la pròpia configuració del camp de coneixement i incorporar aquells valors propis de la cultura femenina.

On hem d'incidir?

A partir de les dades obtingudes es poden elaborar diferents reflexions sobre l'interès que desenvolupen les noies i els nois cap a aquests estudis. Els factors que incideixen en aquest interès són les experiències prèvies que han viscut els i les adolescents en el camp de l'educació física i l'esport, és a dir, si han tingut bones experiències pel que fa a la seva pràctica esportiva fora de l'horari lectiu i en l'assignatura d'Educació Física.

Les i els adolescents es plantegen els seus futurs acadèmics i laborals sota la influència dels estereotips de gènere

Ens hem de plantejar si les noies perceben les professions de l'esport com una opció per al seu futur laboral, i si aquestes professions compliran amb els objectius que elles es plantegen aconseguir. En aquesta qüestió, ja menciona que les i els adolescents es plantegen els seus futurs acadèmics i laborals sota la influència dels estereotips de gènere.²¹

I finalment, hem de reflexionar sobre les persones que poden influenciar en l'elecció d'aquests estudis, ja que s'ha comprovat que la família és un gran agent d'influència quant a no escollir els estudis de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport. En canvi, el professorat, entrenadors i entrenadores o les amistats tenen un fort potencial per animar a cursar aquest tipus d'estudis. Ara bé, els nois reben molts més comentaris positius que les noies pel que fa a aquesta elecció.

Sobre aquestes reflexions, tal com diuen a la *Guia de bones pràctiques de gènere en els estudis de la família*

de les Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport (CAFE), podem incidir: a) diversificant la imatge dels estudis, fent-la més propera als interessos de les noies; b) incrementant la presència de dones en les imatges de difusió dels estudis per ampliar l'horitzó acadèmic i professional; c) treballant amb les institucions educatives i de formació per tal de desenvolupar un pla d'acció per a la incorporació de les polítiques de gènere a la institució; i sobretot d) treballar amb el professorat des de tots els àmbits educatius —universitari, cicles formatius, educació primària i secundària. Una de les accions a realitzar de forma immediata seria la creació d'una guia de bones pràctiques en perspectiva de gènere per al professorat d'Educació Física de les escoles de primària i secundària.

Així doncs, per crear una societat més igualitària i més justa, necessitem uns i unes professionals de l'esport més conscients i sensibles amb la perspectiva de gènere, ja que a les seves mans es troba trencar amb les desigualtats de gènere així com trencar amb els rols tradicionals de gènere que es reproduïxen des de la pràctica esportiva i l'educació física. ■

21 SERRA (et al), «La masculinización de los estudios de Ciencias de la Actividad Física y el Deporte».

■ Bibliografia

ALLOZA, Mario; ANGHEL, Brindusa i DE LA RICA, Sara. *Diferencias por género en la formación científica. Evidencia empírica Libro Blanco. Situación de las Mujeres en la Ciencia Española*. Madrid: Ministerio de Ciencia e Innovación, 2011.

DONOSO, Trinidad i VELASCO, Anna. «¿Por qué una propuesta de formación en perspectiva de género en el ámbito universitario?». A *Profesorado. Revista de curriculum y formación del profesorado*, núm. 17(1), p. 71-88, 2013.

DOWLING, Fiona. *Teacher educator's gendered workplace tales*. A PFISTER, Gertrud, i SISJORD, Mari Kristin (eds). *Gender and Sport. Changes and Challenges*. Münster: Waxmann, 2013.

FONTECHA, Matilde. *Intervención didáctica desde la perspectiva de género en la formación inicial de un grupo de docentes en educación Física* [en línia]. Universidad del País Vasco, 2006. Disponible a: <www.addi.ehu.es>.

GARCÍA BONAFÉ, Milagros i ASINS, Consuelo. *La coeducación en l'educació física*. Barcelona: Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1995.

HAY, Peter i MACDONALD, Doune. *Evidence for the social construction of ability in physical education* [en línia]. A *Sport, Education and Society*, núm. 15(1), p. 1-18, 2009. Disponible a: <www.doi.org>.

KIRK, David. «Physical Education: a gendered history». A PENNEY, Dawn (eds). *Physical Education: contemporary issues and future directions*. Londres: Routledge, 2002.

LENT, Robert. «Social cognitive career theory». A LENT, Robert; i BROWN, Steven (eds). *Career Development and Counseling: Putting theory and research to work*. Somerset: John Wiley & Sons, 2012.

MINISTERIO DE EDUCACIÓN CULTURA Y DEPORTE. *Datos y cifras del sistema universitario español*. Madrid: Secretaría General Técnica, 2016.

MINISTERIO DE EDUCACIÓN, CULTURA Y DEPORTE. *Encuesta de hábitos deportivos en España 2015*. Madrid: Secretaría General Técnica, 2015.

OBSERVATORI CATALÀ DE L'ESPORT.

«Formació, mercat i investigació» [en línia], 2016. Disponible a: <www.observatoridelesport.cat>.

PFISTER, Gertrud. «Women in sport. Gender relations and future perspectives» [en línia]. A *Sport in Society*, núm. 13(2), p. 234-248, 2010. Disponible a: <www.doi.org>.

SÁINZ, Milagros. *Aspectos psicosociales de las diferencias de género en actitudes hacia las nuevas tecnologías en adolescentes*. Madrid: Tesis Doctoral, Universidad Nacional de Educación a Distancia, 2007.

SERRA, Pedrona (et al). «La masculinización de los estudios de Ciencias de la Actividad Física y el Deporte». A *Apunts. Educació Física i Esports*, núm. 135, p. 9-25, 2019.

SERRA, Pedrona. «La perspectiva de género en los estudios de ciencias de la actividad física

y el deporte» [en línia], 2016. Disponible a: <www.tdx.cat>.

SOLER, Susanna. *Les relacions de gènere en l'educació física a l'escola primària. Anàlisi dels processos de reproducció, resistència i canvi a l'aula*. Barcelona: Tesis doctoral, Universitat de Barcelona - Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya, 2007.

SOLER, Susanna; SERRA Pedrona i VILANOVA, Anna. *La Igualtat en joc: guia de bones pràctiques de gènere en els estudis de la família de les ciències de l'activitat física i de l'esport (CAFE)*. Barcelona: Editorial INDE. Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya, 2018.

SUBIRATS, Marina i TOMÉ, Amparo. *Balones fuera. Reconstruir los espacios desde la coeducación*. Barcelona: Octoedro ediciones, 2007.

VIÑAS, Jordi. «Els hàbits esportius dels escolars de Catalunya 2016». Barcelona: Secretaria General de l'Esport, 2017.

WOMEN'S SPORT AND FITNESS FOUNDATION. «Changing the game for girls. A toolkit to help teachers get more girls involved in PE and school sport» [en línia]. Disponible a: <www.womeninsport.org>.